

KREDIT BO'YICHA FOIZ STAVKALARI VA ULARGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR

Sharipova Zulayxo Abdirimovna

“Ma'mun-universiteti” NTM “Iqtisodiyot va buxgaltera hisobi” kafedrasida katta o'qituvchisi

Djannarova Zilola Saburovna

Urganch davlat universitetining ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi bosh mutaxassisi
Telefon raqami: +998(91)-423-52-51

ARTICLE INFO.

Kalit so'zlar: Kredit, kreditor, foiz stavkasi, inflyatsiya, deposit, kredit tarixi, qarz stavkasi, milliy valyutalar kursi,

Annotatsiya

Iqtisodiy adabiyotlarda «kredit» so'zi lotincha «creditum» - ssuda, qarz so'zidan paydo bolganligi qayd etiladi. Ayrim iqtisodchi olimlar «credo», ya'ni «ishonaman» degan ma'noni anglatishini qayd etadi³⁷. Albatta, kredit munosabatlarida ishtirok etayotgan subyektlarning bir - biriga boigan ishonchi asosiy omil hisoblanadi. Bu yerda kreditor, kreditni berishda asosiy masala kredit oluvchiga nisbatan «ishonchi» muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq, kredit iqtisodiy kategoriya sifatida amal qilishi uchun birgina ishonchning o'zi yetarli bolmaydi. Kredit va kredit munosabatlarining vujudga kelishida ishonch bilan birgalikda shunday bir kategoriya mavjudki, bu kreditor va kredit oluvchi o'rtasida o'zaro iqtisodiy hamkorlikni amalga oshirishga undaydi. Buni kreditor va qarz oluvchi nuqtayi nazardan ko'radigan bolsak, kreditomi ushbu munosabatlarni rivojlantirishiga asosiy omil bu iqtisodiy manfaatdorlik, ya'ni kredit foizi hisoblanadi.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2023 LWAB.

Anotatsiya: Iqtisodiy adabiyotlarda «kredit» so'zi lotincha «creditum» - ssuda, qarz so'zidan paydo bolganligi qayd etiladi. Ayrim iqtisodchi olimlar «credo», ya'ni «ishonaman» degan ma'noni anglatishini qayd etadi³⁷. Albatta, kredit munosabatlarida ishtirok etayotgan subyektlarning bir - biriga boigan ishonchi asosiy omil hisoblanadi. Bu yerda kreditor, kreditni berishda asosiy masala kredit oluvchiga nisbatan «ishonchi» muhim ahamiyat kasb etadi.

Biroq, kredit iqtisodiy kategoriya sifatida amal qilishi uchun birgina ishonchning o'zi yetarli bolmaydi. Kredit va kredit munosabatlarining vujudga kelishida ishonch bilan birgalikda shunday bir kategoriya mavjudki, bu kreditor va kredit oluvchi o'rtasida o'zaro iqtisodiy hamkorlikni amalga oshirishga undaydi. Buni kreditor va qarz oluvchi nuqtayi nazardan ko'radigan bolsak, kreditomi ushbu munosabatlarni rivojlantirishiga asosiy omil bu iqtisodiy manfaatdorlik, ya'ni kredit foizi hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Kredit, kreditor, foiz stavkasi, inflyatsiya, deposit, kredit tarixi, qarz stavkasi, milliy valyutalar kursi,

Tadqiqot materiali va usullari: Kredit olgan har bir kishi o'zi uchun foydali bo'lgan kredit dasturini tanlashda birinchi navbatda foiz stavkasiga e'tibor qaratgan. Har bir qarz oluvchi, kredit bo'yicha foizlar qanchalik past bo'lsa, uning yakuniy qiymati va oylik to'lov miqdori shunchalik kam bo'lishini tushunadi. Ammo hamma ham bu nima ekanligini to'liq tushunmaydi [stavka foizi](#) kredit bo'yicha, u nimadan iborat, shuningdek, ushbu qiymatni bilib, kreditning narxini qanday hisoblash kerak. Ko'pchilik, agar foiz stavkasi 12% bo'lsa, kredit bo'yicha umumiy ortiqcha to'lov aynan 12% bo'ladi, deb o'ylaydi. Ammo bu katta xato, tushunchaning o'zi yillik foiz - bu bir yil uchun qarzning umumiy summasidan hisoblangan foiz... Agar, masalan, kredit muddati 5 yil bo'lsa, foizlar kreditdan foydalangan har bir yil uchun hisoblanadi va asosiy qarz qoldig'idan hisoblanadi. Kredit olish uchun ariza berishda shartnoma shartlariga e'tibor bering. Turli xil moliya institutlari turli sxemalar bo'yicha foizlarni to'laydilar. Yorqin misollar MFO lar bo'lib, ularda qarz mablag'laridan foydalanganlik uchun foizlar har kuni olinadi. Lekin banklar asosan bir yil uchun foizlarni hisoblashadi.

1. Kredit bo'yicha foiz stavkasi nimadan iborat:
2. Inflyatsiya darajasi va mamlakatimizda yiliga taxminan 7% ni tashkil qiladi.
3. Bank o'z mablag'larini qarz oluvchilarga ssuda bermaydi, shuning uchun u omonatchilarni jalb qiladi, mos ravishda depozit hisob varaqlariga xizmat ko'rsatish uchun pul ham kerak, bu kredit bo'yicha foiz stavkasiga kiritilgan.
4. Ba'zida banklar o'zlari boshqalardan qarz olishga majbur bo'lishadi. moliya institutlari foiz bo'yicha, qarz oluvchilar ham banklararo foizlarni to'laydilar.
5. Har bir bankda qarzni to'lamagan qarzdorlarning ma'lum foizi bor, qarz oluvchilar ham buning uchun to'laydilar.
6. Va nihoyat, bank o'z mavjudligini asoslashi, xodimlarga haq to'lashi, binolar va boshqa xarajatlarni to'lashi kerak.

Yuqorida aytib o'tilganidek, banklar har bir mijozga bir xil kreditlash dasturi bo'yicha bo'lsa-da, turli shartlarda qarz beradilar. Gap shundaki, banklar kredit berish va uning qiymati to'g'risida mijoz taqdim etishga tayyor bo'lgan hujjatlar asosida qaror qabul qiladi. Kreditning yakuniy qiymatiga hajmi kabi holatlar ta'sir qiladi [ish haqi](#), garov, kredit tarixi va hatto qarz oluvchining yoshi va oilaviy ahvoli. Eng foydali taklifni olish uchun sizga barqaror va yaxshi maoshli ish, uzoq ish tajribasi va "toza" kredit tarixi kerak. Ammo, masalan, qarz oluvchining muddatidan oldin to'langan kreditlari bo'lsa, ular aniqlaydilar [kattaroq foiz](#), buning sababi aniq, mijoz rejalashtirilgan vaqtdan oldin to'laganida banklar foyda yo'qotadi. Shunday qilib, foiz (kredit) stavkasi (siz bu ko'rsatkichning boshqa nomini topishingiz mumkin - kredit bo'yicha foizlar) qarz oluvchining qarzga olingan puldan foydalanganlik uchun qarz beruvchiga to'lash miqdorini bildiruvchi ko'rsatkichdir. Bu ko'rsatkich yillik diapazondagi

kredit summasining foizi sifatida ifodalanadi, masalan - yillik 25%. Ba'zida kredit bo'yicha foiz stavkasini boshqa muddatda chaqirish mumkin bo'lgan holatlar mavjud: oy, kun va hokazo, ammo standart iste'mol krediti sohasida bu ko'rsatkich bir kalendar yiliga bog'langan. Kredit bo'yicha foizlarni to'lash (qarz stavkasi) asosiy qarz bilan birgalikda kredit shartnomasining to'lov jadvaliga muvofiq amalga oshiriladi. Bunday holda, foizlar faqat qarz oluvchi tomonidan olingan mablag'lar bo'yicha hisoblanadi. Va qarzning bir qismi qaytarilganda, kredit stavkasi uning balansiga olinadi. Foiz stavkasi - qarz oluvchi foydalanish uchun to'laydigan ortiqcha to'lov miqdori [moliyaviy kapital](#) bank va o'z depozitlari uchun foyda olish. Bazis foiz to'g'ridan-to'g'ri bozor talabidan hisoblab chiqiladi va shakllanadi [kredit xizmatlari](#). Rasmiy ravishda, moliyaviy o'yinchilar bu ko'rsatkichni mustaqil ravishda shakllantiradilar, lekin ko'pchilik shtatlar qonunchilikni ishlab chiqadi va bozorga ta'sir qilish orqali uni aholi uchun maqbul darajada ushlab turishga harakat qiladi. Bank kreditlari bo'yicha foiz stavkasi oddiy, murakkab yoki samarali (hisoblash formulasiga qarab) bo'lishi mumkin. Kredit qiymatining shakllanishi bevosita uchta omilga bog'liq: qarz oluvchining holati, bank holati va davlatdagi umumiy iqtisodiy voqe'liklar. Mijoz, agar u kredit olishni xohlasa, moliya instituti talab qiladigan hujjatlar ro'yxatini taqdim etadi (agar ular kerak bo'lsa). Ularga asoslanib, u mumkin bo'lgan kreditning chegarasini va foiz stavkasini, muddatini kamaytirish qobiliyatini belgilaydi. Potensial qarz oluvchi tomonidan foiz stavkalariga quyidagilar ta'sir qiladi:

- mijozning tasdiqlangan to'lov qobiliyati;
- kredit tarixi va uning sifati;
- qarz oluvchining hayoti va sog'lig'ini sug'urtalash;
- garovga qo'yilgan mulk yoki kafil.

Inflyatsiya darajasi to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi [asosiy stavka](#) Markaziy bank. Pulning qadrsizlanishi bozorni barqarorlashtirish uchun uning ko'payishiga olib keladi. Har qanday narxlar va narx takliflari singari, inflyatsiyaning o'sishidan so'ng, kreditlar bo'yicha joriy foizlar oshadi. Ba'zi iqtisodchilarning ta'kidlashicha, inflyatsiya indeksining biroz oshishi qarz oluvchiga to'lovlarni bilvosita pasaytirish orqali pulning bir qismini tejash imkoniyatini beradi, ammo bu taxmin bank mijozni ish haqining qadrsizlanishini hisobga olmaydi. Ko'pgina kredit holatlarida foiz stavkalarining turlari to'g'ridan-to'g'ri kredit muddatiga bog'liq. Antisipativ stavka hatto qisqa muddatli kreditga ega bo'lgan mijoz uchun ham foydali bo'lishi mumkin, ammo dekursiv kursni qaytarish osonroq. Shuningdek, banklardagi kreditlar bo'yicha foiz stavkalari risklarni hisobga olish darajasi, tashqi omillar, hisoblash usullariga ko'ra bo'linadi. Foizning o'zi individual mijoz tomonidan qaytarilishi kerak bo'lgan miqdorni aniqlashga ta'sir qilgan omillar majmuasidir:

- inflyatsiyani hisobga olish uchun: nominal yoki real (birinchisi hisob-kitobda inflyatsiya dinamikasini hisobga olmaydi);
- agar iloji bo'lsa, o'zgarishlar: qat'iy yoki o'zgaruvchan foizlar (shartnomada kelishilgan shartlar bo'yicha banklardagi kreditlar bo'yicha foiz stavkasining o'rtacha orqaga qaytishi mumkinligi nazarda tutilgan);
- hisoblash turi bo'yicha: oddiy, murakkab, samarali (yuqorida batafsil tavsiflangan);
- ta'minlash muddati bo'yicha: uzoq muddatli, o'rta muddatli, qisqa muddatli, forward.

Foiz stavkalari boshqa kredit tashkilotlari bilan operatsiyalar uchun. O'zlarining chegirma

stavkalarini tufayli markaziy banklar o'zlari belgilagan foiz stavkalariga ta'sir o'tkazishlari mumkin tijorat banklari milliy valyutalar kursi bo'yicha, shuningdek davlat darajasida inflyatsiya. Agar foiz stavkalarini pasaysa, u holda ishbilarmonlik faolligi, shuningdek, inflyatsiya darajasi oshadi. Aksincha, foiz stavkalarining oshishi vaqtida ishbilarmonlik faolligi pasayadi, bu esa valyuta kursining pasayishi va oshishiga olib keladi. milliy valyuta. Kreditlar bo'yicha foiz stavkalarini banklardan olingan kreditlarning to'lovidir. Boshqacha qilib aytganda, bu sizning to'lovingiz [kredit tashkiloti](#) uning mablag'laridan ma'lum vaqt davomida foydalanish uchun, ya'ni. kredit resurslari. Natijada, kreditlar bo'yicha foiz stavkalarini, bu erda kreditning narxi (qarzga olingan pulning narxi), ya'ni. qarz oluvchilar o'z kapitalini o'z ehtiyojlari uchun ishlatganliklari uchun kreditorlarga to'lash majburiyatini olgan mablag'lar miqdori. Ushbu tushunchalarning barchasi kredit bo'yicha foizlarni hisoblash davrlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu kredit mablag'laridan foydalanganlik uchun foizlar hisoblangan vaqt davri. Qoida tariqasida, bu kredit berilgan paytdan boshlab uni to'liq to'lashgacha bo'lgan davr. Foiz stavkalarini miqdori kredit turlariga, ularning miqdoriga, maqsadli maqsadiga, foydalanish muddatiga, kredit va likvidlik shartnomalari bo'yicha majburiyatlarning bajarilishini ta'minlashning etarililigiga, qarz oluvchilarning obro'siga va ularning kredit tarixiga, kreditlarning chegirma stavkalariga bog'liq. Milliy banklar, inflyatsiya darajasi va boshqa omillar.

Kreditlar bo'yicha foiz stavkalarining asosiy turlari:

- oddiy,
- murakkab (suzuvchi),
- qisqa muddat
- va uzoq muddatli.

Keling, batafsilroq ko'rib chiqaylik... Kreditlar bo'yicha oddiy foiz stavkalarini shartnomada nazarda tutilgan aniq belgilangan qiymatga ega, masalan, 2015 yilda bunday stavkalarining hajmi yiliga 10,5% dan 14,5% gacha o'zgarib turadi. Shuni ta'kidlaymizki, banklar to'lov olish huquqiga ega kredit foizlari, faqat qarz oluvchilar kredit mablag'laridan haqiqatda foydalangan vaqt uchun.

Xulosa: Boshqacha qilib aytganda, kredit bo'yicha foizlar hisoblab chiqilishi kerak, chunki u faqat qolgan, to'lanmagan summaga to'lanadi. Qarz oluvchilar kredit bo'yicha foizlarni asosiy qarzniing ma'lum bir qismi (qarz shartnomasida ko'rsatilgan to'lov jadvaliga muvofiq) bilan birga to'laydi. Bunday holda, kredit foizlari umumiy kredit summasining bir qismidir. Boshqa narsalar qatorida, kreditlar bo'yicha foiz stavkalarini bilvosita kreditning o'zi shartlariga bog'liq. Shunday qilib, masalan, qisqa muddatli kreditlar, uzoq muddatli lardan farqli o'laroq, qoida tariqasida, ular banklarda yuqori foiz stavkasida chiqariladi. Foiz darajasidagi bu "nomuvofiqlikni" nima tushuntiradi? Hammasi oddiy - kreditorlar minimal xavf va minimal xarajat bilan maksimal foyda olishga intiladi.

Foydanilgan adabiyotlar:

1. Pul, kredit va banklar. Darslik / A. A.Omonov, T.M. Qoraliyev. Soliq akademiyasi, Toshkent moliya instituti. - T.: «Iqtisod-Moliya», 2012. -324 b.
2. www.ziyonet.uz
3. <https://com-roseltorg.ru/uz/vklady-i-depozity/procentnaya-stavka-procent-po-kreditu-cto-eto-takoe-cto-takoe-procentnaya>
4. <https://fayllar.org/kredit-boyicha-foiz-stavkalar-va-unga-tasir-qiluvchi-omillar.html>
5. https://uz.wikipedia.org/wiki/Bank_foiz_stavkasi
6. https://www.fidelity.com/bin-public/060_www_fidelity_com/financial-forward/documents/cee-ffl-g9-12-l11-teacher-what-is-credit.pdf
7. <https://extensionpublications.unl.edu/assets/pdf/g1802.pdf>